

INVESTERINGSAGENDA VOOR EEN TOEKOMSTBESTENDIG NEDERLAND

Een voorstel van Natuur & Milieu

April 2020

**NATUUR
& MILIEU**

VOORSTEL VOOR EEN INVESTERINGSAGENDA VOOR EEN TOEKOMSTBESTENDIG NEDERLAND

Het kabinet zet zich met man en macht in om een economisch herstelpakket te ontwikkelen. Een pakket dat de Nederlandse economie en samenleving ondersteunt om de schade die de coronacrisis heeft veroorzaakt te herstellen. Behoud van zoveel mogelijk netto werkgelegenheid is op korte termijn cruciaal. Daarbij is het belangrijk om de stip op de horizon voor ogen te houden. Dat is een toekomstbestendige economie, die voorziet in de behoeften van de samenleving, die niet bijdraagt aan klimaatverandering, slim omgaat met grondstoffen en het Nederlandse verdienvermogen invult met zorg voor een gezonde leefomgeving en goede werkgelegenheid. Laten we koersen op deze stip, een duurzame toekomst.

PERSPECTIEF

In Nederland hebben we de start gemaakt met een transitie naar een duurzame economie. Het is daarom logisch dat economische steunmaatregelen gecombineerd worden met een verdere stimulering van die transitie. Publieke middelen moeten worden ingezet met positief maatschappelijk effect. Voor werkgelegenheid betekent dat niet persé dat dezelfde banen of dezelfde economische activiteiten behouden of gered hoeven worden. Indien een bedrijf of sector geen perspectief heeft binnen een duurzame economie, kan het steunpakket goed worden benut voor verandering binnen sectoren of een verschuiving tussen sectoren.

VERSCHILLENDE FASEN

Wij zien drie fasen voor een toekomstbestending investeringspakket:

1. een **steunfase** met maatregelen voor behoud van banen op de korte termijn,
2. een **stimuleringsfase** met een investeringsagenda gericht op de opbouw naar een toekomstbestendige economie, zodat de economie een impuls krijgt, en
3. een fase met structurele **systemmaatregelen** die een wettelijke en beleidsmatige context vormen en de omslag naar een duurzame economie borgen.

Elke fase vereist eigen specifieke maatregelen, maar er is veel winst te behalen als de fasen coherent zijn met elkaar en maatregelen per fase elkaar versterken. Dan wordt steun, stimulering én structurering zo efficiënt mogelijk ingericht. Hieronder geven we een aanzet hoe dat te doen.

I. LEIDENDE PRINCIPES EN UITGANGSPUNTEN

Om de transitie naar een duurzame economie door te zetten en de doelen van Parijs te halen, moeten we aan steunmaatregelen voorwaarden verbinden die in lijn zijn met de investeringsagenda in de stimuleringsfase. Daarnaast moeten we ervoor zorgen dat korte termijn steunmaatregelen niet de budgetten voor de lange termijn investeringsagenda opsouperen maar deze juist extra waarde geven. Wij stellen voor om de volgende 9 principes te hanteren bij het bepalen van financiële steun:

1. HOUD BESTAANDE AFSPRAKEN OVEREIND EN INTENSIVEER INVESTERINGEN HIERIN

Houd consistent vast aan de bestaande afspraken van het Klimaatakkoord, de vele Green Deals, het Deltaplan Biodiversiteitsherstel, het Realisatieplan Visie LNV: 'Op weg met nieuw perspectief', het Grondstoffenakkoord, de EU Green Deal en vele anderen. Maak deze afspraken zo snel mogelijk concreet. In deze afspraken zijn goed afgewogen systeemmaatregelen benoemd die een lonende context geven voor een duurzame economie. Hierdoor worden duurzame investeringen rendabel (bijvoorbeeld de CO₂-heffing voor de industrie en het versoepelen van subsidievoorwaarden voor duurzame energie). Het breed toepassen van de regeling 'Willekeurige afschrijving' is een praktisch voorbeeld met veel perspectief voor duurzame investeringen in alle sectoren.

Vooraf in de stimuleringsfase is het cruciaal om aan te sluiten bij de Green Deal die Eurocommissaris Frans Timmermans kort voor de coronacrisis lanceerde. Voor veel klimaat- en natuuropgaven is een Europese aanpak belangrijk. De Nederlandse aanpak hoort dan ook nauw aan te sluiten bij de investeringsagenda van de Green Deal. Zie het initiatief van het [European Environmental Bureau](#) en de [Green Recovery Alliance](#).

2. INVESTEER IN COLLECTIEVE VOORZIENINGEN

Creëer werkgelegenheid door investeringen in collectieve voorzieningen in de tijd naar voren te halen. In het toekomstig economisch klimaat zal de private sector terughoudender zijn in participatie in meer risicovolle, of pas op langere termijn renderende trajecten. De overheid kan juist nu de markt stimuleren door transitie-investeringen te intensiveren, denk aan warmtenetten, duurzame woningbouw, OV-verbindingen en elektriciteits- en industriële infrastructuur.

3. BENUT NIEUWE KANSEN DIE DOOR DE CORONAMAATREGELEN ZIJN ONTSTAAN

Noodgedwongen heeft de crisis een aantal hardnekkige patronen doorbroken en kwetsbaarheden blootgelegd, maar daarmee ook de kansen voor een duurzame samenleving laten zien. We reizen veel minder en waarderen de lokale economie meer, we ervaren schonere lucht en herwaarderen de natuur. Benut deze nieuwe kansen en het nieuw draagvlak om het blijvend anders te doen. Stimuleer en investeer in slim en schoner mobiliteitsbeleid samen met o.a. gemeenten en werkgevers, en in natuurversterking. Ondersteun hulpvragen voor circulaire en korte ketens.

4. BORG WEDERKERIGHEID

Met het steunpakket schiet de Nederlandse overheid ondernemend Nederland te hulp. Publieke middelen worden aangewend om de private sector een toekomstperspectief te bieden. Wederkerigheid van het leveren van waarde voor de samenleving is daarbij een legitieme maatschappelijke verwachting. Maak dit concreet in termen van afspraken over belasting betalen, goed werkgeverschap, onthouding van dividend en bonussen, en een inspanningsverplichting voor CO₂-reductie, het voldoen aan de Wet Milieubeheer en verduurzamen van mobiliteitsbeleid van bedrijven.

5. WEES KRITISCH OP HET TOEKOMSTPERSPECTIEF VAN EEN ONDERNEMING

Veel bedrijven doen steunverzoeken. Risico is dat juist bedrijven met matig of slecht management (financieel, qua innovatie en maatschappelijke impact) het eerst op de stoep staan. In beoordeling van verzoeken is het van belang om af te wegen of het bedrijf perspectief heeft, en steun vooral te bezien vanuit de medewerkers. Steun en stimulering moeten bijdragen aan maatschappelijke waarde, en dat kan ook in de vorm van (om)scholing, 'ombouw' of 'nette afbouw' van een bedrijf.

6. INVESTEER IN OMSCHOLINGSPROGRAMMA'S

Vooraf sectoren die zwaar afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen en die zwaar getroffen worden, zijn waarschijnlijk niet toekomstbestendig. Dat betekent dat zij moeten zoeken naar mogelijkheden tot afbouw of vergroening. Afbouw kost werkgelegenheid. Wij pleiten voor een gericht investeringsbeleid dat verloren banen soepel geleidt naar sectoren waar een tekort aan arbeidskrachten dreigt, in de sociale en groene sector. Dat vergt bijvoorbeeld toereikende fondsen voor betaalde omscholing.

7. INVESTEER IN DE CAPACITEIT EN KENNIS VAN DE OVERHEID

Van gemeenten tot ministeries, en van uitvoeringsdiensten tot kennisinstellingen, de capaciteit mag ook in de anderhalve-metersamenleving geen belemmering zijn voor de uitvoering. Versnelling van in dit stuk genoemde investeringsprojecten en initiatieven vragen van de overheid begeleidingscapaciteit (vergunningen, toezicht, etc.). Ook borging van het nakomen van afspraken door sectoren vergt veel overheidsbetrokkenheid. Sectoren die investeren in de verduurzaming van de economie moeten op de overheid kunnen vertrouwen dat geen marktverstoring freeriders-gedrag kan plaatsvinden. Deze impuls in de kwaliteit en kwantiteit van overheidsbetrokkenheid zal werkgelegenheid opleveren in alle regio's van Nederland.

8. SCHEP LONENDE CONTEXT VOOR DUURZAME ECONOMIE

In onderstaande voorstellen voor structurele maatregelen komt steeds het inprijzen van milieuschade terug (kerosine-belasting, CO₂-heffing, Anders betalen voor mobiliteit, emissienormen, etc). Dit is een richting die door economen wordt gesteund en waar dit kabinet en het Ministerie van Financiën ook al stappen in hebben gezet. Een voordeel van deze structurele maatregelen is dat duurzame alternatieven sneller rendabel worden voor marktpartijen en groene innovaties worden beloond. Met deze structurele kaders wordt de markt dan 'automatisch' gestimuleerd richting een duurzame koers en zijn minder publieke middelen/fondsen hiervoor nodig. Deze crisis biedt een uniek moment om op deze route verdere stappen te zetten. Omdat werkgelegenheid zo cruciaal is, kunnen werkgevers worden geholpen met een lagere belasting op arbeid. Ook kan de markt worden gestimuleerd door zeer gewenste activiteiten, materialen en productcategorieën goedkoper te maken. Denk aan reparatie, secundaire grondstoffen en energie-besparingsproducten. Tegelijkertijd kan (de aankondiging van) belasting op schadelijke effecten en schaarse middelen de staatsinkomsten aanvullen en reductie of meer efficiëntie in de hand werken.

9. MAAK GEFASEERDE STEUNPAKKETTEN

Niemand kan voorspellen hoe de economie zich na de coronacrisis zal ontwikkelen. Daarom pleiten we ervoor dat steunmaatregelen gefaseerd worden uitgevoerd, zodat op basis van voortgang en evaluatie van een sector bijgestuurd kan worden, mede op basis van de mate van positieve klimaat- en natuurimpact.

II. AANBEVELINGEN PER SECTOR

Hieronder geven we concrete aanbevelingen om de door het coronavirus getroffen sectoren te stimuleren die een grote bijdrage kunnen leveren aan het tegengaan van klimaatverandering en verbetering van natuur en biodiversiteit. Daarbij maken we onderscheid in:

- **Steunmaatregelen**, gericht op direct behoud van werkgelegenheid;
- **Stimuleringsmaatregelen** gericht op investeringen voor de opbouw van de economie;
- **Systeemmaatregelen**, gericht op het structureren van de context voor een duurzame economie.

LUCHTVAART

Steunmaatregelen

- Richt steunmaatregelen op het behoud van economisch vitaal luchtvaartverkeer, en niet op vluchten die economisch weinig waarde hebben, maar wel grote milieukosten hebben.
- Verg een expliciet commitment aan een 1,5 graden scenario van Parijs en WHO normen zoals hieronder onder systeemmaatregelen beschreven. Zie ook deze [voorwaarden](#).
- Ontwikkel een actief omscholingsfonds voor de onvermijdelijke krimp in werkgelegenheid in de luchthaven-sector, bijvoorbeeld van crew naar zorg, of van cargo-grondpersoneel naar werkgelegenheid in online-retail.
- Ontwikkel meer overheidsregie op de luchtvaartsector, om invloed uit te oefenen op strategische keuzes voor de toekomst - o.a. ten aanzien van korte afstand-vluchten, brandstoffen en economisch relevante bestemmingen (neem bijvoorbeeld een groter aandeel in het eigenaarschap).

Stimuleringsmaatregelen

- Investeer in synthetische kerosine-projecten (onderzoek, pilots en opschaling).
- Investeer in versnelde vlootvernieuwing van luchtvaartmaatschappijen die cruciaal of van grote maatschappelijke waarde zijn.
- Schep zekerheid over het definitief niet openen van vliegveld Lelystad en ontwikkel een investeringsplan voor een alternatieve bestemming met maatschappelijk toegevoegde waarde (bijvoorbeeld duurzame woningbouw).

Systeemmaatregelen

- Leg bindende juridische onderschrijving vast voor de sector aan de Parijs-doelen. Dat betekent een vastgesteld jaarlijks dalend CO₂-plafond per maatschappij, in lijn met het 1,5 graden scenario.
- Breng ook de emissies van vluchten van en naar de Europese Unie onder het Europese Emissiehandelssysteem (ETS). Gebruik het huidige momentum waarin alle luchtvaartmaatschappijen steun vragen om dit af te spreken.
- Ontwikkel een Europees plan voor de uitfasering van korte afstandsvluchten (onder de 750 km) binnen afzienbare tijd uit.
- Investeer versneld in hogesnelheids-treinverbindingen in Europa. Vanuit het Nederlandse perspectief zijn daarbij qua frequentie en reistijd de verbindingen naar Parijs, Düsseldorf, Frankfurt, Berlijn en Londen prioriteit.
- Voer versneld een systeem in van hoge en naar duurzaamheid van de vloot gedifferentieerde luchthavenbelastingen en landingsrechten.
- Introduceer met spoed een significante vliegbelasting en vraag de sector om hier ook in Europees verband expliciete steun voor uit te spreken. Hetzelfde geldt voor belasting heffen op kerosine.
- Wend de opbrengsten van vlieg- en kerosinebelasting aan voor investeringen in genoemde hogesnelheids-treinverbindingen in Europa.
- Kom overeen dat de luchtvaart aan milieueisen gaat voldoen, zoals dat ook voor andere sectoren geldt. Stel de WHO-normen als taakstellend voor geluid, en stel vast dat ultrafijnstof en de totale stikstofuitstoot (ook boven 3000 voet) wordt gehalveerd in 10 jaar.

MOBILITEIT EN OPENBAAR VERVOER

Steunmaatregelen

- Geef bij financiële steun prioriteit aan de continuïteit van OV-bedrijven vanwege hun cruciale rol in het mobiliteitssysteem en bied werknemers in het OV een financieel vangnet.
- Waardeer publiekelijk het OV-personeel voor hun cruciale rol in het (pre-) coronatijdperk en bied hen steun, test- en beschermingsmogelijkheden als 'risico'-beroep in de anderhalve meter samenleving.

Stimuleringsmaatregelen

- Zoek mogelijkheden om de uitvoering te versnellen van afspraken voor slim en schoon mobiliteitsbeleid, samen met o.a. gemeenten, vervoerders en werkgevers.
- Stimuleer thuiswerken blijvend. Start een campagne Het Nieuwe Werken 2.0. Laat mensen vasthouden aan de voordelen die thuiswerken hen nu biedt. Hierdoor kunnen veel investeringen in de (snel)weginfrastructuur vervallen.
- Investeer in 'anderhalve meter'-openbaar vervoer. Als straks de anderhalve meter samenleving voor onbepaalde tijd ingaat moeten we voorkomen dat mensen in plaats van met het OV opeens massaal de eigen auto gaan gebruiken.
- Evalueer versneld de investeringen uit het MIRT, en verschuif vrijkomende middelen van weginfrastructuur naar het verbeteren van de OV- en fietsinfrastructuur, zoals investeren in lightrailverbindingen die nu al gepland staan en versneld uitgevoerd kunnen worden.
- Investeer daarbij in het oplossen van OV-knelpunten. Ook in het Deltaplan van de Mobiliteitsalliantie worden knelpunten in het spoor aangewezen. Haal investeringen in OV-spoorverbindingen met buurlanden naar voren, zoals snelle directe reizigerstrein tussen Groningen en Bremen, de zogeheten Wunderline, en de spoorgoederenverbinding tussen Venlo en Kaldenkirchen.
- Steun gemeenten inhoudelijk, juridisch en financieel in het versneld realiseren van autoluwe binnensteden en zero-emissie stadslogistiek. Verleng en verzwaar stimuleringsmaatregelen voor zero-emissie vervoer.
- Investeer versneld in de elektrische laadinfrastructuur.

Systeemmaatregelen

- Benut het 'ontwende' dagelijkse spits-gedrag en zet versneld in op het structureel verduurzamen van het woon-werk- en zakelijk verkeer.
- Beloon werkgevers die fietsen-naar-het-werk en thuiswerken bevorderen met een budgettair bonus/malussysteem.
- Ontwikkel aanvullende fiscale beloningsmaatregelen voor fietsen-naar-het-werk, zodat we voorkomen dat OV-reizigers (of carpoolers) uit angst voor het coronavirus de overstap maken naar auto-forenzen.
- Schaf de belastingvrijstelling voor de kilometervergoeding voor autoverkeer af, en vervang dit door een belastingvrij mobiliteitsbudget dat ook kan worden besteed aan fiets, OV, thuiswerken, etc.
- Versnel de omslag naar betere bereikbaarheid en schone mobiliteit door eerder over te stappen naar 'Anders betalen voor mobiliteit', mede om de doelen voor elektrisch rijden te realiseren.
- Zorg voor serieus inprijzen van milieukosten in de mobiliteitssector, waardoor nodeloze vrachtmobiliteit wordt ontmoedigd en dicht bij de markt produceren gestimuleerd.

LANDBOUW EN NATUUR

Steunmaatregelen

- Geef extra, en bereikbare/benutbare, steun aan getroffen boeren door een omschakelplan aan te bieden waarin naast de compensatie van de door het coronavirus toegebrachte schade, de voor de transitie te maken investeringen tegen gunstige voorwaarden kunnen worden gerealiseerd (onder andere halvering van gewasbeschermingsmiddelen-milieulast binnen 10 jaar en het respecteren van de lokale kritische depositiewaarden voor stikstof).
- Ontwikkel een actief omscholings- en omschakeltraject voor boeren die de overstap naar een duurzame landbouw nu willen maken.
- Bied boeren meer steun/gelegenheid vrijwillig te stoppen, en om te schakelen naar andere bedrijvigheid.

Stimuleringsmaatregelen

- Investeer in digitalisering van de sector door toeleveranciers en afnemers van boeren en tuinders in UBL te factureren (zoals verplicht is richting de overheid en in analogie met de verplichting aan banken in PSD2 om hun data digitaal beschikbaar te stellen aan boeren en tuinders). Dit leidt tot forse afname van administratieve lasten, betere digitale inspecties, makkelijkere milieurapportage en een impuls in de ICT-agri startups.
- Versnel en verruim de vrijwillige uitkoop van productierechten en vergunningen.
- Help in de problemen gekomen boeren niet met een herstart maar met omschakeling naar duurzame productie, bosbouw op landbouwgronden, CO₂-vastleggingsprojecten (bijvoorbeeld slim bodem- en bosbeheer) of naar werk buiten de sector.

Systeemmaatregelen

- Ontwikkel een verdienmodel, zodat een belangrijk én duurzaam product een fatsoenlijke marge krijgt. Deze vitale sector verdient het om niet langer in een race-to-the-bottom te worden gedwongen onder druk van retailorganisaties en grondeigenaren, maar dient gewaardeerd te worden naar de werkelijke maatschappelijk waarde.
- Internaliseer milieukosten zodat de omschakelende boer niet langer financieel gestraft wordt voor zijn goede inspanningen.
- Ontwikkel een regeling a la de "Willekeurige afschrijving" voor de landbouwsector, zodat boeren financieel beter in staat worden gesteld om de omslag te maken.
- Compenseer gedeelde inkomsten door volume-consequenties (minder CO₂eq-uitstoot) door een hogere marge op het product, waarbij bijvoorbeeld het volume zodanig gemaximeerd is dat milieu- en natuurgrenzen niet worden overschreden.
- Onderzoek de mogelijkheden voor, en experimenteer met een vorm van basisinkomen voor boeren die een stap maken naar nieuwe extensieve veehouderij.

BOUW EN INSTALLATIE

Steunmaatregelen

- Investeer in een betaald omscholingsprogramma voor personeel in de weginfrastructuur richting banen in de duurzame energietransitie of woningbouw.
- Versnel de duurzame en natuur-inclusieve woningbouw door subsidievoorwaarden te versoepelen en de btw op arbeid te verlagen.
- Stel extra capaciteit van 100 FTE in bij het Expertise Centrum Warmte (ECW). Voor het versnellen van de investeringen in de warmtetransitie is een zorgvuldige en tijdige besluitvorming van gemeenten een voorwaarde. Dit kunnen gemeenten alleen als ze beschikken over voldoende middelen en expertise. Wij pleiten daarom voor 100 extra FTE's bij de ECW voor verschillende doeleinden zoals aanbestedingstrajecten, transparante selectieprocedure voor het aanwijzen van warmtebedrijven, opstellen van een warmte transitievisie en communicatietrajecten met bewoners, definitie van warmtegebieden, vertalen van regionale energiestrategie naar omgevingsplannen, etc.

Stimuleringsmaatregelen

- Start grootschalige isolatie van woningen, door een isolatieverplichting met een subsidie bij natuurlijke verandermomenten zoals woningoverdracht bij koop- en huurwoningen.
- Versimpel de isolatiesubsidie. Overweeg een 'snelle-beslissers'-bonus om de markt snel op gang te helpen.
- Neem de onrendabele top bij warmte-aansluitingen van eigenaar-bewoners en utiliteit weg. Zorg dat ook eigenaar-bewoners en particuliere en maatschappelijke vastgoed eigenaren in aanmerking komen voor de stimuleringsregeling zoals de Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen.
- Versnel uitvoering/opdrachtverlening van projecten die gericht zijn op klimaatadaptatie in de gebouwde omgeving en landinrichting.

Systeemmaatregelen

- Stel een Nationale garantieregeling warmtenetten in. Een belangrijke kostenfactor bij aansluiting op een warmtenet is het volloopriscio, dat moeilijk bij één partij neer te leggen is omdat het afhankelijk is van veel soms externe factoren. Om gemeenten, gebouweigenaren en de warmtebedrijven te ondersteunen stellen wij voor om een Nationaal Garantiefonds op te richten zodat gemeenten en warmtebedrijven dit instrument kunnen gebruiken voor het maken van afspraken over garanties op projectniveau. InvestNL zou het garantiefonds kunnen oprichten en beheren. Het voordeel van deze nationale aanpak is dat niet iedere gemeente samen met lokale partijen het wiel hoeft uit te vinden en er snelheid kan worden gemaakt.

ENERGIEPRODUCTIE

Steunmaatregelen

- Steun de werkgelegenheid door gesubsidieerde arbeidscapaciteit beschikbaar te stellen voor bedrijven die straks werknemers hard nodig hebben, en koppel dit aan het omscholingsprogramma voor mensen uit sectoren die noodgedwongen moeten afbouwen.
- Versoepel de voorwaarden van de SDE+ voor duurzame energieprojecten.

Stimuleringsmaatregelen

- Zet in op, en versnel het stimuleren van publiek én privaat gefinancierde investeringen in infrastructuur voor de energietransitie, zoals warmtenetten en het significant opschalen van regionale - en hoofdinfrastructuur van het elektriciteitsnet.
- Zorg voor versnelling en opschaling van staatsdeelnemingen door InvestNL en EBN op groene projecten.
- Ontsluit het potentieel van zonnepanelen op grote daken door opwek bij nieuwbouw ook voor deze gebouwen (bedrijfshallen, distributiecentra) door het Rijk verplicht te stellen in het bouwbesluit (waar nu via de NOVI de gemeenten deze bevoegdheid krijgen) tenzij aantoonbaar is dat dat niet kan. Gecombineerd met een transitiegerichte SDE-regeling die de onrendabele top wegneemt.
- Investeer gericht in de verdere ontwikkeling van smart grids, demand side respons en het bevorderen van CO₂-vrij flexibele energiecapaciteit.
- Versterk de investeringszekerheid van wind op zee projecten door onder meer het stimuleren en concretiseren van elektrificatie in de industrie.

Systeemmaatregelen

- Zorg ervoor dat consumenten hun spaargeld blijven investeren door ook bij bestaande bouw investeringen in zonnepanelen door woningkopers te belonen met een lagere overdrachtsbelasting.

INDUSTRIE

Steunmaatregelen

- Verbind steun aan de industrie aan het vasthouden van de afspraken van het Klimaatakkoord en het nemen van verduurzamingsmaatregelen.
- Verbreed subsidiecategorieën in de SDE++ regeling voor CO₂-reductie in de industrie, met name voor elektrificatieopties waarbij kan worden aangetoond dat de stroom wordt afgenomen van hernieuwbare bronnen. Juist nu zijn hiervoor extra kansen omdat door de coronacrisis de productieniveaus van fossiel gedreven installaties lager liggen en daarmee ook de gelegenheid er is van vervanging.

Stimuleringsmaatregelen

- Zet in op (mede) publiek gefinancierde investeringen in infrastructuur voor de energietransitie, zoals aansluitingen voor elektrificatie en (zonder een fossiele lock-in te creëren) warmtenetten, waterstofnetten en CO₂-netten.
- Stel meer middelen beschikbaar voor de opschaling van groene waterstof voor de industrie. Dit creëert nieuwe bedrijfsactiviteiten, waarde en werkgelegenheid.
- Investeer in publiek gefinancierde recyclingtechnologie als alternatief van verbranding van recycleerbare afvalstoffen.
- Investeer actief in startups die een impuls geven aan de circulaire en fossielvrije economie.

Systeemmaatregelen

- Internaliseer milieukosten vergaand in alle sectoren van de industrie, zodat het vanzelfsprekend wordt om duurzame maatregelen te nemen en koplopers worden beloond.
- Stel een visie voor de industrie op en geef duidelijkheid op welke wijze en met welk tijdsplan de omslag in een bepaalde sector plaatsvindt. Wees concreet over de overheidsambities voor het elektrificeren van de industrie (routekaart elektrificatie) en de productie van waterstof. Maar ook: waar zijn we bereid minder groei of krimp te accepteren om plaats te maken voor nieuwe industrie?

III TER AFSLUITING

Wij realiseren ons terdege dat het kabinet voor een ongekend complexe opgave staat om in de huidige crisis tot een rechtvaardige steunbenadering te komen die een grote wissel trekt op publiek beschikbare middelen. Wij hopen met dit voorstel een bijdrage te leveren aan het zodanig aanwenden van die middelen dat er ook een maximaal publiek, maatschappelijk rendement op deze middelen wordt geboekt. Natuur & Milieu is graag bereid de dialoog aan te gaan om een uitwerking van of een toelichting op dit voorstel te geven.

Dit voorstel is tot stand gekomen op basis van gedeelde inzichten van de volgende experts die op persoonlijk titel hun suggesties hiervoor hebben aangeleverd:

Sander de Bruyn (CE Delft)
Heleen de Coninck (Technische Universiteit Eindhoven)
Alienke Ramaker (NVDE)
Jan Paul van Soest (Transitiecoalitie Voedsel)
Rens van Tilburg (Sustainable Finance Lab)
Herman Vollebergh (Tilburg University)
Joris Wijnhoven (Gemeente Amsterdam)
Ron Wit (Eneco).

De voorgestelde maatregelen weerspiegelen niet noodzakelijk de visie van alle experts of de organisaties waarvoor zij werkzaam zijn. Natuur & Milieu is hen zeer erkentelijk voor hun bijdrage.

Natuur & Milieu is een onafhankelijke milieuorganisatie en gelooft in een duurzame toekomst voor iedereen. We werken aan duurzame oplossingen op het gebied van energie, mobiliteit, grondstoffen en voedsel. Omdat deze thema's de grootste impact hebben op het bereiken van onze doelen: Nederland klimaatneutraal in 2050 en herstel van biodiversiteit. We geven aan waar het sneller kan en anders moet. Dat doen we samen met mensen, bedrijven en overheden.